

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) กำหนดเกณฑ์ 80/80 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกของนักเรียนก่อนและหลังเรียน และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิก ผู้วิจัยได้นำเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.75/80.25 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (80/80)
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกมีทักษะการปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=2.81$; S.D=0.10)

อภิปรายผล

การพัฒนาชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประเด็นการค้นพบที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกทักษะปฏิบัติคีตารคลาสสิกสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.75/80.25 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (80/80) หมายความว่านักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยโดยรวมจากการฝึกทักษะโดยใช้ชุดฝึกทักษะปฏิบัติคีตารคลาสสิก จำนวน 8 ชุด คิดเป็นร้อยละ 80.75 และได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบเรียนหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 80.25 แสดงว่าชุดฝึกทักษะปฏิบัติคีตารคลาสสิกสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากชุดฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ผ่านขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบโดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์หลักสูตรเนื้อหาสาระการเรียนรู้ก่อนการสร้างชุดฝึกทักษะ ตลอดจนผ่านการวิเคราะห์และตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาจุดบกพร่องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรสุดา บุญยะไวโรจน์ (2537 : 37) กล่าวว่าชุดฝึกทักษะต้องมีความชัดเจนทั้งคำสั่งและวิธีทำ มีความเหมาะสมและความหมายต่อผู้เรียนตรงตามจุดมุ่งหมายของการฝึกทักษะ ภาษาและภาพที่ใช้ในชุดฝึกเหมาะสมกับวัยและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน แยกเป็นเรื่องๆแต่ละเรื่องไม่ยากเกินไป และเพื่อฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง ให้รู้จักค้นคว้าและรู้จักนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง และ นิตยา ฤทธิ์โยธี (2550 : 20) กล่าวว่าชุดฝึกทักษะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียน เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน มีคำชี้แจงที่ทำให้นักเรียนเข้าใจง่าย ใช้เวลาเหมาะสม และเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทำทนายให้แสดงความสามารถ ไม่มีลักษณะเหมือนข้อสอบทั่วไปที่มุ่งวัดความรู้ความเข้าใจอย่างเดียว และ สมพงษ์ ดิสูงเนิน (2546 : 56) เมื่อทดลองโดยการ ใช้ชุดฝึกทักษะแล้ว สามารถหาประสิทธิภาพของชุดฝึกได้ แล้วนำประสิทธิภาพของชุดฝึกที่ได้ ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ เพื่อดูว่าสามารถยอมรับประสิทธิภาพของชุดฝึกได้หรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นิภา โสภาสัมฤทธิ์ (2541 : 40) ที่มีผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการคิดจะเข้เบื้องต้นสำหรับนักเรียนนาฏศิลป์ ชั้นต้นปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 80.56/80.05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จูติพัฒน์ โกเมนพรรณกุล (2551 : 126) ที่มีผลการวิจัยพบว่าการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานวิชาปฏิบัติคีตาร 1 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 80.80/80.40 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จันทร์เพ็ญ พงศ์ศิริแสน (2540 : 1) ที่มีผลการวิจัยพบว่ากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (แขนงดนตรี-นาฏศิลป์) หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง กิจกรรมเน้นการฟัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 80.33/80.20 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติการคีตารคลาสสิกมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากนักเรียนที่เรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติการคีตารคลาสสิกสามารถพัฒนาทักษะในการปฏิบัติ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นหลังจากที่ได้ใช้ชุดฝึกทักษะ นั้นมาจากผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดวิธีการใช้ชุดฝึกทักษะเป็นอย่างดี นอกจากนี้ชุดฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกำหนดจุดประสงค์ เรียงลำดับขั้นตอนจากง่ายไปหายากได้อย่างเหมาะสม การใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และสอนเสริมนอกเวลาเรียน ในการเรียนแต่ละครั้งนักเรียนจะได้การบ้านเพื่อกลับไปฝึกซ้อม เนื่องจากการฝึกทักษะปฏิบัตินั้นต้องอาศัยการฝึกฝนเป็นประจำจึงทำให้เกิดความชำนาญ เมื่อนักเรียนได้รู้ถึงเป้าหมายและวิธีการปฏิบัติ จึงทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ณรุทธิ์ สุทธิจิตร (2550 : 140) ได้กล่าวว่าการเรียนการสอนด้วยชุดฝึกทักษะต้องมีการฝึกซ้อมเป็นประจำเพราะเป็นสิ่งสำคัญในการฝึกทักษะเพื่อทำให้เกิดความชำนาญ แต่ผู้ฝึกจะต้องวางแผนการฝึกให้รอบคอบ และเหมาะสมกับเวลาที่ตนเองมีอยู่ และควรมีขั้นตอนของการฝึกปฏิบัติที่ชัดเจน จึงทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทางด้านทักษะปฏิบัติและช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้น และ วีระ ไทยพานิช (2548 : 11) , นิตยา ฤทธิ์โยธี (2550 : 18) ได้กล่าวว่าชุดทักษะเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความชำนาญในการเรียนรู้ด้านดนตรี เนื่องจากการปฏิบัติดนตรีนั้นต้องอาศัยการฝึกฝนฝึกซ้อมฝึก กระทำซ้ำๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญเกิดความรู้ที่คงทนและเครื่องมือที่จะช่วยได้ก็คือแบบฝึกทักษะ แบบฝึกทักษะจะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น แบบฝึกทักษะจึงนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนรู้ด้านดนตรีเป็นอย่างมาก และ อนงค์ศิริ วิชาลัย (2546 : 27) ได้กล่าวว่าการใช้ชุดฝึกทักษะในการสอนเป็นวิธีที่ประสบผลสำเร็จมากอีกวิธีหนึ่งคือการให้นักเรียนฝึกปฏิบัติมากๆ เพราะชุดฝึกทักษะจะช่วยให้นักเรียนเกิดความชำนาญและนำความรู้จากการฝึกปฏิบัติที่ได้ใช้เป็นโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาแล้วมาฝึกให้เกิดความเข้าใจกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุพรรณษา รักยินดี (2555 : 101) ที่มีผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่เรียนด้วยบทเรียนวีดิทัศน์ เรื่อง การเล่นคีย์บอร์ดเบื้องต้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับ อนุชา พัฒนรัตนโมฬี (2553 : 73) ที่มีผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมหลังการทดลองและพัฒนาการการอ่าน โน้ตแบบฉบับพลันของของกลุ่มทดลองหลังเรียนสูงวกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับ กำพล บัวแก้ว (2552 : 95) ที่มี

ผลการวิจัยพบว่าแบบฝึกทักษะวิชาคณิตเรื่อง ทฤษฎีคนตรีสากลขั้นพื้นฐาน สาระการเรียนรู้ ศิลปะ (สาระคนตรี) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับ กุมารี สุวรรณสิงห์ (2543 : 1) ที่มีผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยชุดการสอนเรื่องการปฏิบัติขลุ่ยเพียงออเบื้องต้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรู้ความเข้าใจสูงกว่าก่อนเรียน ผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยชุดฝึกทักษะปฏิบัติคีตารคลาสสิกมีทักษะการปฏิบัติคีตารคลาสสิกหลังเรียนสูงชันกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก ชุดฝึกทักษะที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนั้น เป็นชุดฝึกที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีคำอธิบายและคำแนะนำการใช้ชุดฝึกทักษะ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เป็นชุดฝึกทักษะมีรูปแบบที่น่าสนใจและสามารถใช้เสริมทักษะให้แก่ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ มีขั้นตอนในการเรียนการสอนที่ชัดเจนและแสดงให้เห็น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยที่ผู้สอนแนะนำทฤษฎี เทคนิคปฏิบัติคีตารคลาสสิก การกำหนดศรีระต่าง ๆ ในการปฏิบัติคีตารคลาสสิก การนั่ง การวางมือ เทคนิคการใช้มือซ้าย และมือขวา การวางขาและเท้า การลงน้ำหนักของนิ้วมือ จังหวะ ทำนอง และคุณภาพเสียง ให้แก่ผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้ทดลองฝึกปฏิบัติจริง โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนปฏิบัติซ้ำบ่อยๆครั้ง ผู้เรียนจึงเกิดความชำนาญ คล่องแคล่ว และทบทวนเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่เรียนไปแล้วจนกระทั่งสามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2547 : 74) ,วาสนา ประवालฤกษ์ (2550 : 5) ได้กล่าวว่า การฝึกทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับวิธีการต่าง ๆ ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริงตามทฤษฎี และเทคนิคปฏิบัติ การกำหนดศรีระ จังหวะทำนอง คุณภาพเสียง และให้ผู้เรียนฝึกบ่อย ๆ เน้นฝึกความแม่นยำทุกครั้งเพื่อให้เกิดความคล่องแคล่วและเกิดความชำนาญ ซึ่งหนึ่งในวิธีที่พัฒนาความรู้ความเข้าใจในทักษะการปฏิบัตินั้นจะเน้นการฝึกที่สามารถวัดความก้าวหน้าของทักษะได้เป็นระยะๆ แล้วสะท้อนกลับให้ผู้เรียนรับรู้ว่าคุณภาพพัฒนาการมากขึ้นเล็กน้อยเพียงใด และ ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2554 : 95) ได้กล่าวว่าทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีมีความสำคัญ 2 ลักษณะคือความสำคัญในแง่ของการศึกษาเพราะทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีทำให้การศึกษาวิชาดนตรีเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ และความสำคัญในแง่ของผู้เรียนทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดประสงค์ในลักษณะของการ

นำไปใช้ส่วนทางด้านผู้สอนได้มีโอกาสเห็นผลของการสอนของคนในทันทีทันใด และ สอดคล้องกับ วรวิชัย จันท์เพ็ญ (2549 : 101) ที่มีผลการวิจัยพบว่าการศึกษาพัฒนาแผนการเรียนรู้อุณหภูมิ การเรียนรู้ศิลปะ เรื่อง ขลุ่ยรีคอร์เดอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการสอนตามแนวคิดของโคคาย นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติคีตารคลาสสิกหลังการเรียน โดยใช้ชุดฝึกทักษะ สูงกว่าก่อนการใช้ชุดฝึกทักษะที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เป็นไปตาม สมมุติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับ จูดีพัฒน์ โกเมนพรณกุล (2551 : 126) ที่มีผลการวิจัย พบว่า ทักษะการปฏิบัติทางดนตรีหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานวิชาปฏิบัติ คีตาร 1 ซึ่งทักษะการปฏิบัติสูงกว่าก่อนการใช้ชุดฝึกทักษะที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และ สอดคล้องกับ กำพล บัวแก้ว (2552 : 95) ที่มีผลการวิจัยพบว่าแบบฝึกทักษะวิชาดนตรีเรื่อง ทฤษฎีดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน สาระการเรียนรู้ศิลปะ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนมี ทักษะการปฏิบัติคีตารคลาสสิกหลังการเรียน โดยใช้ชุดฝึกทักษะสูงกว่าก่อนการใช้ชุดฝึกทักษะ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยชุดฝึกทักษะ ปฏิบัติคีตารคลาสสิกค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=2.81$; S.D=0.10) หมายความว่า นักเรียนมีความพึงพอใจมาก ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียน ได้ใช้ชุดฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว นักเรียนมีความเห็นว่าชุดฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประโยชน์ และสามารถช่วยให้นักเรียนมี พัฒนาการทางด้านทักษะปฏิบัติคีตารคลาสสิกได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาที่ครอบคลุมใน วิชาคีตารคลาสสิก การเรียงลำดับขั้นตอนจากง่ายไปหายากได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียน เข้าใจในวิธีการฝึกฝนได้ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา แคมมณี (2550 : 51) ,กิติ มา ปรีดีดิลก (2544 : 278) , นุสรา คำเลิศลักษณ์ (2547 : 19) ได้กล่าวไว้ว่าความพึงพอใจเป็น ความรู้สึกของสภาวะจิตที่ปราศจากความเครียด เป็นความรู้สึกของบุคคลในทางบวก ความชอบ ความสบายใจ ความสุขใจต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ หรือเป็นความรู้สึกที่ พึงพอใจต่อสิ่งที่ทำให้เกิดความชอบ และเป็นความรู้สึกที่บรรลุถึงความต้องการเมื่อได้รับ ผลสำเร็จ และผลตอบแทนจากการปฏิบัติตามที่ตนเองปรารถนา ทำให้เกิดความกระตือรือร้น มี ขวัญกำลังใจ ซึ่งเป็นผลดียิ่งต่อตนเอง ความพึงพอใจเป็นเรื่องความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อปัจจัย กับความสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือความคาดหวัง และสอดคล้องกับ กำพล บัวแก้ว (2552 : 95) ที่มีผลการวิจัยพบว่าแบบฝึกทักษะวิชาดนตรีเรื่อง ทฤษฎีดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน สาระการ เรียนรู้ศิลปะ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยแบบฝึกทักษะ วิชาดนตรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ วรวิชัย จันท์เพ็ญ (2549 : 101) ที่มี

ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาพัฒนาแผนการเรียนรู้ กลุ่มสาระ การเรียนรู้ศิลปะ เรื่อง ขลุ่ยรีคอร์เดอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการสอนตามแนวคิดของโคคายนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ โดยการสอนตามแนวคิดของโคคาย อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ จิตติพัฒน์ โกเมนพรรณกุล (2551 : 126) ที่มีผลการวิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบ ผสมผสานวิชาปฏิบัติกีตาร์ 1 พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบ ผสมผสานอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผู้สอนควรศึกษาแนวทางการใช้ชุดฝึกทักษะ และวางแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าให้เข้าใจ

1.2 ต้องเตรียมสื่อและอุปกรณ์การสอนให้พร้อม และเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน

1.3 ผู้สอนต้องสาธิตทักษะและเทคนิคอื่นๆ และในการจัดกิจกรรมผู้สอนควรมีการประเมินผล และให้ข้อมูลย้อนกลับทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2.1 พัฒนาชุดฝึกทักษะสำหรับเครื่องดนตรีสากลชนิดอื่นๆ ให้หลากหลายเพื่อใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน

2.2 ควรมีการทดลองใช้และหาประสิทธิภาพรวมทั้งเปรียบเทียบชุดฝึกทักษะปฏิบัติกับนักเรียนในสถานศึกษาที่เปิดการสอนในรายวิชาเดียวกัน และเปรียบเทียบกับเทคนิคการสอนแบบอื่น

2.3 การประเมินทักษะปฏิบัติโดยการสังเกต ควรมีผู้สังเกตอย่างน้อย 2 คนขึ้นไปและหลายครั้ง รวมทั้งศึกษาเจตคติต่อการปฏิบัติดนตรี